

Sofie Cerutti interviewt familiebiografen

Alfred van Cleef: ‘Succesvolle immigranten, maar er komen allerlei trauma’s boven’

U hebt een vervolg geschreven op uw eerste boek over deze familie, uit 1994. Waarom nu deze uitbreiding? “In die twintig jaar heb ik contact gehouden met de familie Berberovic – intussen mag ik hun echte naam, Draganovic, gebruiken. Zij en veel andere Bosniërs zijn een nieuw leven begonnen in Nederland, over het algemeen heel succesvolle immigranten. Maar nu een tweede generatie volwassen is of begint te worden, blijken er toch allerlei trauma’s boven te komen. Er zijn spanningen, er zijn scheidingen, en dat hadden ze toch niet verwacht. Ook worden er nog steeds massagraven gevonden in Bosnië, zijn er nog rechtszaken. Die latere gevolgen van de oorlog wilde ik laten zien.”

Waarom hebt u een familie gekozen als uitgangspunt? “In 1994 kwam een grote groep overlevenden van de kampen Omarska en Keraterm in Haarlem terecht, en ik sprak toen een van de broers Draganovic, Hamdo. Daarover heb ik een artikel geschreven, later volgden er meer, ook over zijn familie, burens en vrienden. Er is behoorlijk veel over Bosnië gepubliceerd, maar geschreven vanuit één familie ervaren lezers het verhaal als intiemer.”

Is dat de reden dat familiegeschiedenissen zo populair zijn? “Ik denk het zeker. Voor een schrijver is een familie een goed vehikel: je kunt mensen van verschillende generaties en met uiteenlopende karakters met elkaar verbinden. En voor lezers zijn zulke verhalen herkenbaar. Iederéén heeft familie, je kunt je inleven in de

verhoudingen. Tegelijkertijd leven we in een heel individualistische maatschappij; een familiegeschiedenis appelleert ook aan een verlangen naar iets wat weg is.”

Wat is bij dit nieuwe boek de grootste ontdekking geweest? “Voor mijzelf is het óók twintig jaar later. Je ontwikkelt je als mens, gaat anders tegen dingen aankijken. Van Serviërs hoor je een heel ander verhaal, en ik heb daar nu meer aandacht voor – hoewel hun zienswijze in mijn boek nog steeds ondergeschikt is: het blijft een boek over slachtoffers, over déze Bosnische familie. Maar toch. Vlak bij Prijedor, met de kampen waar Serviërs Bosniakken (moslims) en Kroaten martelden en vermoordden, ligt Jasenovac: een enorm vernietigingskamp waar tijdens de Tweede Wereldoorlog honderdduizenden Serviërs zijn vermoord, door Kroaten, soms door moslims. En daar zijn slechts weinigen ooit voor bestraft. De haat van veel Serviërs is daaruit toch ook te begrijpen.”

Inmiddels kent u de familie natuurlijk heel goed. Lukt het dan nog om afstand te houden? “Zij zijn aan mij gewend geraakt. We kunnen het afwisselen: soms is iets meer privé, soms meer journalistiek. Ze vinden het ook belangrijk dat de geschiedenis beschreven wordt, en ik voel me vrij om te schrijven wat ik wil.”

U schreef eerder over uw eigen (Joodse) familie, waarvan een groot deel tijdens de Tweede Wereldoorlog is vermoord. Voelde u zich verwant

met deze Bosnische familie? “Aan het begin van de oorlog in voormalig Joegoslavië ben ik een keer in een trein van het Rode Kruis met Bosnische vluchtelingen meegereden naar Duitsland. Dat had toen een enorme impact op me. Omdat het een trein was, misschien, en omdat het mensen waren die op dát moment op de vlucht waren. Ze kwamen rechtstreeks uit het oorlogsgebied. Een heel heftige ervaring. Natuurlijk zijn er wel parallellen met de Tweede Wereldoorlog. De volstrekte willekeur: mensen werden op grond van hun naam ontslagen, uit hun huis gezet, verdreven, gedood. Maar ik heb deze oorlog nooit met de Holocaust vergeleken. Het is niet hetzelfde.”

Bent u door het schrijven van dit boek anders gaan denken over het concept familie, of over uw eigen familie? “Zelf heb ik geen kinderen, mijn zus twee, ik heb een vriendin maar woon niet samen – de hele familie past in één huiskamer, en dan ook echt de hele. Alleen al daardoor leef ik heel anders dan de meeste Bosniërs. Indertijd vond ik het soms wel benauwend als ik die grote families meemaakte: iedereen zat altijd bij elkaar in huis, er werd enorm veel gerookt en gedronken. Nu vind ik het ook bijzonder om te zien: broers en neven en kleinkinderen houden over de hele wereld contact, via Facebook natuurlijk, en in de zomer komen ze vaak naar hun dorp in Bosnië. Juist in een oorlog is familie heel belangrijk: van burens of vrienden weet je nooit hoe ze zich zullen opstellen. Familie is er altijd.”

Hamdo en Senad Draganovic zaten vast in Omarska. Beelden van het Servische kamp schokten de wereld.

Hamdo kwam met zijn vrouw en dochter in Brabant terecht.
FOTO JOYCE VAN BELKOM

Inwoners van het Bosnische Mostar kijken hoe granaten in de buurt inslaan (mei 1993).
FOTO AFP

De drie broers Senad, Hilmija en Hamdo Draganovic in hun Bosnische geboortedorp Ljubija (links). Senad en zijn vrouw wonen in Oosterhout.
FOTO JOYCE VAN BELKOM

'Verloren wereld' is een vervolg op een boek dat Van Cleef in 1994 publiceerde over de familie Berberovic, waarbij de geschiedenis van Joegoslavië en de oorlog in Bosnië-Herzegovina wordt beschreven door de ogen van één familie. Twintig jaar na dato reist Van Cleef opnieuw naar Prijedor, waar eind 2013 nog een massagraf is ontdekt. Veel leden van de familie zijn als vluchtelingen uitgezwermd over Europa, en verwierpen zich een positie in de maatschappij. De oorlog speelt in het leven van ieder van hen een andere rol, maar is altijd aanwezig.

Alfred van Cleef (1954) is journalist en schrijver. Hij maakte talloze reportages over de Balkanoorlogen. Eerder schreef hij 'De verborgen ordening' en de roman 'Verlangen'.

Verloren wereld. Een Bosnische familiegeschiedenis.
Cossee, Amsterdam; 304 blz.
€ 22,90